

EMINESCU – UN SCRITOR (ANTI)CANONIC

Dorina ROTARI

CZU: 821.135.1-1.09

Opțiunea pentru o abordare canonică a operei eminesciene ar putea să pară riscantă în contextul tendințelor anticanonice, care invocă valoarea restrictivă a canonului (anihilând libertatea și originalitatea creatoare a scriitorilor) și chiar inoperantă din moment ce autorii își instituie propriul lor canon. Exegetul Cornel Munteanu susține, în acest sens, că „a-l recupera pe poet înseamnă a-l reciti anti-canonic”, iar „o istorie presupusă a literaturii ar fi sinteza anticanonicilor și nu suma autorilor canonici” [1, p. 19, 14]. Subscriem ideii că închistarea unei opere de valoare, cum este cea eminesciană, în sfera limitativă a unui canon (înțeles ca „ansamblu de norme și criterii estetice specifice unei perioade”) reduce semnificativ căile de acces la orizontul complex al acesteia. Totuși, semnele de discontinuitate și inovație specifice creației autorului devin evidente pe fundalul manifestărilor canonice din care aceasta descinde și în raport cu care afișează tendințe revizioniste.

Conciliantă, în această ordine de idei, este concepția lui Harold Bloom, potrivit căreia canonul nu presupune constrângeri anihilante și raporturi ireconciliabile dintre scriitori sau generații literare. Chiar dacă implică „o competiție pentru supraviețuire” și „un conflict între vechiile genii și aspirațiile prezente” [2, p. 20], principala legitime canonică rămâne a fi *influența* („anxietatea influenței”), ce vizează tentativa marilor scriitori de a se sustrage tradiției tutelare prin lectura ei „infidelă”, trădând un amestec de fascinație și revizionism creator. În accepția dată, „ideea revizuirilor” nu este contrară „ideii de canon”.

Cercetat prin prisma postulatelor bloomiene, cazul Eminescu certifică potențialul de autocanonizare al unui mare creator, care reușește să se impună prin forță estetică și originalitate, răspunzând noilor provocări ontologice și estetice. El este comparabil cu Shakespeare în canonul occidental european sau cu Emerson în cel american, revendicându-și, pe drept, centralitatea și constituind un reper valoric ce generează canonul și îi stimulează evoluția. De pe aceleași poziții teoretice, Theodor Codreanu susține că „*fără Eminescu nu avem canon românesc*” [3, p. 25], semnalând rezistența eminesciană în canon în pofida tentativelor „resentimentare” de demolare a acestuia prin „atacarea centrului”.

În plan estetic, opera poetului român etalează acea „stranietate”, pe care Bloom o consideră un criteriu al valorii („un fel de originalitate, care ori nu poate fi asimilată, ori ne asimilează ea pe noi, în așa măsură încât nu ne mai apare ca stranie” [2, p. 6]). Manifestările opuse ale „stranietății” – pe de o parte, sfidarea orizontului de așteptare, iar pe de altă parte, puterea de contaminare, determinând temeiul identificării cu universul creatorului și al regăsirii de sine – relevă tocmai caracterul neconvențional al operei canonice în raport cu tradiția literară și cu grilele/codurile receptorului.

Alături de „stranietate”, ca marcă a diferenței și originalității creatoare, o altă premisă a accesului în canon este „influența” (implicit „anxietatea” ei), circumscrisă, eminentă, competiției literare, ce interferează cu moștenirea și cu originalitatea, constituind „un indiciu de continuitate literară”, un liant canonic între „marii înaintași și marii urmași” [2, p.419]. Eminescu susține exemplar acest „test al canonicității literare”, prin faptul că depășește tradiția literară (printr-o rescriere creativ-deviantă a acesteia) și impune o paradigmă novatoare ce sfidează stabilitatea relativă a câmpului literar și antrenează o mutație esențială în direcția modernizării acestuia. Reîntemeind „canonul romantic-național” (prin *rescrierea* componentelor lui esențiale) și fundamentând „canonul clasic-victorian” (prin obiectivarea lui exemplară), scriitorul creează o tradiție poetică durabilă din care se vor revendica marii creatori de mai târziu și principalele direcții ale poeziei românești moderne. Astfel, sub aspectul evoluției canonice, *Momentul Eminescu* își justifică, simultan, caracterul paradigmatic (conservator) și antiparadigmatic (provocator al noului), ilustrând un echilibru remarcabil între tradiție și modernitate.

Noua direcție poetică instituită de scriitorul român, configurată printr-un model onto poetic de esență modernă, va exercita asupra marilor creatori de mai târziu o „anxietate a influenței” capabilă a stimula „geniul canonic” prin fascinația față de precursor și dorința despărțirii creatoare de acesta. Ca urmare, cazul Eminescu devine o problemă centrală a istoriei influenței în literatura română și un reper configurator al canonului însuși. Revendicându-și centralitatea, creația autorului reprezintă un punct de interferență între epoci, prin stabilirea unor interrelații complexe cu scriitorii de mai târziu. Vitalitatea eminescianismului se manifestă, în special, în raport cu poezii puternici, „anxietatea influenței” găsindu-și expresia în diverse modalități de a se sustrage modelului, implicit în rescrierea acestuia (înțeleasă ca reînființare/răstălmăcire/reinterpretare), care a stimulat transferul potențialului estetic prin remodelări și revalorizări semnificative. Relevante sunt „despărțirile” creatoare de precursor în perioada interbelică, (re)descoperirea acestuia în perioada postbelică (implicit depășirea rupturii poetice/ontologice prin eminescianism), precum și experimentul poetic postmodernist, revelator de noi redimensionări ale modelului eminescian.

Perpetuarea influenței este, fără îndoială, o expresie a continuității esteticului, dar și un criteriu de canonizare (în interpretarea bloomiană, „scriitori canonici” însemnând „influenți în cultura noastră” [2, p. 5]). Chiar dacă amploarea influențelor nu constituie, după noi, o condiție *sine qua non* a canonicității, nu putem nega faptul că puterea de contaminare a operei de valoare și relațiile intrapoetice dintre marii scriitori reprezintă un factor determinant al existenței și evoluției canonului literar. Cazul Eminescu probează influența fundamentală și formatoare a modelului ce înglobează în sine o întreagă cultură, trecută și viitoare, sintetizând și anticipând, deopotrivă, coordonatele ei definitorii. Mai mult, modelul Eminescu transcende paradigma pur literară, revendicându-și o valoare simbolică, mitografică. Imaginea

scriitorului care stă în „centrul” culturii devine un mit identitar, un prototip al eroului național în care se reflectă și se recunosc românii de ieri și de azi.

Referințe:

1. MUNTEANU, Cornel. *Eminescu. Polimorfismul operei*. Cracovia: Editura Universității Jagiellonski, 2012. 250 p.
2. BLOOM, H. *Canonul occidental. Cărțile și școala epocilor*. Traducere de Diana STANCIU. Postfață de Mihaela ANGHELESCU IRIMIA. București: Univers, 1998. 480 p.
3. CODREANU, Theodor. *Eminescu și canonul occidental*. În: *Limba Română*, 2010, nr. 1-2 (anul XX), pp. 20-35.